

AZ OKTATÁS–NEVELÉS KORSZERŰSÍTÉSÉNEK PROBLÉMÁI
A JEDNOTNÁ ŠKOLÁ-BAN

Szlovákia neveléstudományi folyóirata folyamatosan foglalkozik az iskolareform különféle kérdéseivel. Az 1979-es évfolyamból három tanulmányt mutatunk be, ezek az oktatás-nevelés korszerűsítésének három problémáját fejtegetik.

Az 1. számban jelent meg Rudolf Pravidk munkája, címe: *A marxista–leninista világnézetre nevelés tartalmának és hatékonysága növelésének időszerű kérdéseiről*. A szerző először bemutatja, hogyan fejlődött a felszabadulás után Csehszlovákiában a világnézeti nevelés koncepciója, ismerteti az egyes fejlődési szakaszok jellemző vonásait és hiányosságait, majd meghatározza a világnézeti nevelés terén napjainkban jelentkező fontosabb tennivalókat.

Ami az egyes fejlődési szakaszokat illeti, az első időszakban (a IX. Kongresszustól az ötvenes évek végéig) a világnézeti nevelést elsősorban *ateista* nevelésként fogták fel s a leggyakrabban így is nevezték. A második időszakban (az ötvenes évek végétől az ország és a társadalom fejlődési kríziséig) túlsúlyban volt a nyilvánvalóan pozitív törekvés az ifjúság világnézetének kialakítására, de más egyoldalúság és a világnézeti nevelés tartalmának és céljainak szűkített felfogása jelentkezett: a marxista-leninista világnézetre nevelést azonosították a *filozófiai* neveléssel. Az újabb időszak 1969. áprilisától kezdődik, amikor az ország új vezetősége megkezdi munkáját, fokozatosan felszámolja a krízis-időszak ártalmait, kárait úgy, hogy a nevelés pozitív eredményei napjainkban már túlnőttek a 60-as évek eredményein. A világnézeti nevelés színvonalával kapcsolatos vizsgálatok azt mutatják, hogy *az ifjúság túlnyomó többsége egyértelműen materialista platformon áll*. Mégsem lehet többségünkél távolról sem megállapítani, hogy a középiskola, sőt a főiskola befejezése után a marxista-leninista világnézet alapjait a *meggyőződés szintjén* sajátították el. Több kísérlet, amely vizsgálta, értékelte a nevelési értékrendszer – különösen az erkölcsi értékek rendszerének – kapcsolatát a politikai, világnézeti neveléssel, azt bizonyította, hogy ezen a téren problémák vannak. A személyiség világnézetének formálása *nemcsak az értelmi nevelés ügye*, jóllehet az értelmi nevelésnek ebben a folyamatban alapvető szerepe van. Igaza van Lernernek, hogy: „Az ismeretek akkor válnak a kommunista világnézet formálásának tényezőjévé, amikor a szociális nevelés és oktatás bizonyos szintjéhez, az értékek rendszeréhez kapcsolódnak, amelynek a formálása már a világnézet alakításának a kezdetén elkezdődött és amely ennek a folyamatnak a része” (Lerner, I. J.: *Problémi formirovanyija kommunisztij-cseszkovo mirovoztrenyija ucsascsichsza VII–X. klasszov*. Moszkva, APN 1973.) *Sokkal jobban kell* – éppen a tudományos világnézeti meggyőződés kialakításával összefüggésben – *hangsúlyozni a kommunista erkölcsi nevelés, az erkölcsi-politikai nevelés jelentőségét és fontosságát*, mert irányítja és értékeli az emberek erkölcsi magatartását, felveti az erkölcsi problémákat s ezáltal serkent, segít kialakítani, esetleg átalakítani azoknak az erkölcsi értékeknek a rendszerét, amelyek minden egyes személy világnézetével összefüggnek. Ezért a világnézeti nevelés színvonalának emelésével összhangban elkerülhetetlenül *következetesebben kell kidolgozni az esztétikai, az érzelmi és az akarati nevelés rendszerét*, elsősorban a szocialista értékek rendszerének a tanulók tudatában való formálásának szempontjából. Ennél a munkánál különös figyelmet kell fordítani az iskola előtti időszakra és a fiatalabb iskolás korosztályokra – az ember értékrendszerének alapjai ebben az időszakban alakulnak ki. Így a pedagógia számára fontos azoknak a nevelési céloknak, értékeknek (a nevelés tartalmának) a pontosítása, melyekre az erkölcsi, a politikai, az esztétikai és az érzelmi-akarati nevelésnek irányulnia kell, ha ki akarjuk a tanulóknak alakítani a szocialista erkölcsi értékrendszernek azokat az alapjait,

amelyekre majd a magasabb osztályokban a tanulók tudományos, marxista-leninista meggyőződése épül. A nevelés fontossága természetesen következik abból a tényből, hogy a szocializmus és a kommunizmus felépítéséhez nem elég társadalmi tulajdonba venni, fejleszteni a termelést és bevezetni a termelés társadalmi elosztását. Ezenkívül át is kell nevelni, meg kell változtatni az embereket, az erkölcsi értékrendszer által meghatározott életmódjukat és életstílusukat is. Arra a kérdésre, hogy mi a szocialista ember legfontosabb tulajdonsága, amely leginkább megkülönbözteti a burzsoa társadalmi rendszer által felnevelt embertől, a cikk írója így válaszol: „Egyértelműen azt lehet mondani, hogy a kommunista nevelés leglényegesebben abban különbözik a burzsoa neveléstől, hogy *közösségi jellegű*; arra törekszik, hogy kollektív tudattal és érzéssel rendelkező embert formáljon, ellentétben a burzsoa neveléssel, amelynek fel kell készítenie az embert a magántulajdon feltételei közt folytatandó életre és ezért mindig elkerülhetetlenül individualista jellegű és az individualizmusra irányuló nevelés” (12. o.).

A kollektív tudatra, érzésre és tevékenységre (cselekvésre) nevelés a kommunista nevelés alapvető követelményét, elvét és semmivel sem pótolható módszerét jelenti, mert a szocializmus lényegéből nő ki – azaz a termelés társadalmi módjából, a termelési eszközök társadalmi tulajdonának feltételei között és az emberek azoknak megfelelő termelési kapcsolataiból. A kollektív tudat, érzés és tevékenység formálása követelményének mint vörös fonalnak kellene a kommunista nevelés egész rendszerével összefonódnia. Az emberek tudatát a nevelésben úgy kell formálni, hogy a legnagyobb értéknek, legértékesebb dolognak, *az élet értelmének elsősorban az egész társadalom javára végzett munkát tartsák* – ennek a segítségével képes az ember megvalósítani egyéni, szubjektív értékeit, szükségleteit és érdeklődését. Életünk gyakorlatában még sok olyan tényező, élmény, régi hagyomány és új külső hatás érvényesül, amely néha ösztönösen, máskor céltudatosan is negatív irányban hat az emberekre és az ifjúságra. Ezért is hatékonyabbá kell tenni a marxista–leninista világnézetű nevelést *s át kell dolgozni az erkölcsi és politikai nevelés egész rendszerét, különös tekintettel a fő szocialista értékek formálására*, amelyeknek összhangban kell lenniük a marxista–leninista filozófia elveivel. Ez a feltétele annak, hogy a tanulóknak az idősebb iskoláskorban kialakuljon a tudományos világnézetű meggyőződés.

A másik fontos feladat – a világnézetű nevelés színvonalának emelésével összefüggésben és tekintettel a pedagógiai elmélet és gyakorlat jelenlegi állapotára – az egész nevelési-oktatási folyamatban lényegesen *következetesebben érvényesíteni a tanulók aktivizálásának az elvét*, a nevelésnek-oktatásnak az élet gyakorlatával való összekapcsolásának az elvét, s így legyőzni a mélyen begyökerezett és érvényesülő verbalizmust, a világnézetű nevelés intellektuális felfogását. Elkerülhetetlen mélyen tudatosítani, hogy a világnézetet nem lehet senkinek sem készen „adni”, mert saját világnézetét minden ember maga alakítja ki és magának kell kialakítania. Az élet materialista módjának objektív hatásán és az emberek tudatának a kialakulását egyenesen befolyásoló szocialista társadalmi feltételeken kívül a pedagógia és a nevelés legfeljebb a feltételeknek és a hatásoknak azt az optimális rendszerét képes kialakítani, amelyek a legnagyobb valószínűségét biztosítják annak, hogy az egyes tanulók a leghelyesebb, legtudományosabb marxista–leninista világnézetet alakítsák ki.

Pedagógiai szempontból nagyon fontos *a tanulási folyamatot felhasználni a marxista–leninista világnézet formálására* és így elérni a célt, hogy a tanulók megértsék és megismerjék, hogy a tudományos világnézet elsajátításával, a marxista filozófia birtokbavételével először is hihetetlenül értékes metodológiai, gnoszeológiai eszközre tesznek szert a környező világ és élet helyes megismerésére, megértésére, elemzésére és értékelésére, a tudományos ismeretek megoldásához szükséges új ismeretek megszerzésére, osztályozására és általánosítására, az új megismerési módszerek keresésére. Ha legalább lényegében elérjük ezt a célt, a marxista–leninista világnézet önmagában az ifjúság legmagasabb és legbecsesebb szocialista értékévé válik: olyan *iránytű lesz számára*, amely az ifjú nemzedéket egész további életében megbízhatóan tájékoztathatja úgy, hogy az a társadalom fejlődését egyértelműen segítsé.

A tanulók passzivitását úgy lehet legyőzni, ha őket nemcsak az oktatási folyamatban aktivizáljuk mindenoldalon, hanem iskolán kívüli tevékenységükben is. „A tanulóknak erejük és lehetőségeik szerint kell bekapcsolódnuk a szovjet népnek a kommunizmus megvalósításáért vívott közös harcába. Csak abban az esetben, hogyha az iskolai oktatás minden lépése összekapcsolódik a dolgozóknak a kommunista társadalom felépítéséért folytatott közös harcával, lehet az ifjúságot a kommunista világnézet szellemében felnevelni – hangsúlyozza Monoszov, szovjet akadémikus, a Jednotná Škola 3. számában közölt, *A tanulók kommunista világnézetű formálásának metodológiai és elméleti alapjai* (198–217. o.) című cikkében.

*

Figyelemreméltó *Ondrej Baláž*, *A szocialista személyiség kialakításának szociálpedagógiai aspektusai* című cikke (7. szám, 590–607. o.) Bevezetőben abból indul ki, hogy a pedagógia a többi tudományággal a visszacsatolás alapján sokoldalú kapcsolatokat képez. Ezek a visszacsatolási kapcsolatok lehetővé teszik, hogy felhasználja más tudományok módszereit, eredményeit és tudásait, illetve tudományos információkat nyújtson egyéb tudományágak számára. Egyik fontos határtudomány a szociálpedagógia. A Szlovák Tudományos Akadémia kollektívája az alap kutatások állami tervének keretei között tanulmányozta – s erről számol be a cikk írója – *a dialektikus kapcsolatokat a fejlődés, a szociális környezet és a nevelés között*, különös figyelemmel azokra a szociálpedagógiai aspektusokra, amelyek lehetővé teszik tudományos prognózisok készítését az iskolai nevelési-oktatási folyamatnak a társadalmi gyakorlattal való szorosabb összekapcsolására.

A nevelés és az önnevelés hatására az ember fejleszti örökölt képességeit és a szociális környezettel való konfrontációban aktív részt vesz személyiségének formálásában. A kommunista nevelés nemcsak az emberre irányuló szándékos hatás, hanem egyben olyan bonyolult, soktényezős, dinamikus folyamat is, amely az egyént az önnevelés folyamatában sokoldalú aktivitásra serkenti. Az ember nevelése és önnevelése az egész életen végigvonuló, a szociális környezetben megvalósuló folyamat, amely döntő mértékben befolyásolja a nevelő hatás eredményeit.

A „szociális környezet” fogalmának a tisztázása lehetővé teszi, hogy azt a pedagógusok megfelelően alkalmazzák a nevelési jelenségekre s ezzel összefüggésben bekapcsolják a nevelés céljainak, tartalmának, folyamatának és eszközeinek sokdimenziós problematikájába. A cikk írója hangsúlyozza, hogy különös jelentősége van a „nevelési környezet”-nek – a nevelési-oktatási feltételek és hatások összességének. A nevelés fogalmát nem lehet azonosítani az iskolai neveléssel. A cikk írójának az a véleménye, hogy a „nevelési környezet” fogalmát ki kell szélesíteni a család, a társadalmi szervezetek és a tömegkommunikációs eszközök hatására is.

A szociálpedagógiai vizsgálatokat végző kollektíva kutatási hipotéziseinek a kialakításánál abból a téziszből indul ki, hogy *a nevelés olyan funkció, amelyet elsődlegesen a társadalom jellege határoz meg*. A társadalom határozza meg a nevelési célokat s teremti meg a megvalósításukhoz szükséges feltételeket. A fejlődés és a nevelés közötti kölcsönös (visszacsatolási) kapcsolatok konkrét társadalmi környezetben alakulnak, differenciálódnak és fejlődnek. A fejlett szocialista társadalom feltételei között – amely összekapcsolja a tudományos és a technikai vívmányok hatásos alkalmazását az optimális társadalmi szerkezettel és „klímával” – a fenti kapcsolatok a társadalom és az egyén fejlődését különösen hatékonyan, gyorsító, dinamikus tényezőként nyilvánulnak meg.

A tudomány és a technika fejlődése – amely közvetlenül össze van kapcsolva az ember szakmai képzettsége színvonalának emelésével és alkotó erőinek fejlődésével – forradalmi változásokat követel a termelőerők és a termelési viszonyok szerkezetében, valamint a nevelési-oktatási rendszerben. Ami a *társadalmi aspektusokat* illeti a nevelést és az oktatást négy síkban lehet vizsgálni:

- mint össztársadalmi funkciót, a reprodukciós folyamat részét,
- mint a társadalmi intézmények részfunkcióját,
- mint a nevelési-oktatási rendszer céljainak megvalósítását;
- mint a nevelési-oktatási folyamatot irányító emberek szakmai funkcióját.

A szocialista nevelési-oktatási rendszerek perspektivikus fejlesztési koncepciójának kialakításánál a kutatást végző kollektíva figyelembe vette az összes alapvető funkciót a társadalmi összefüggésekből következő szociálpedagógiai aspektusokat, különösen a reprodukciós folyamat minőségi és mennyiségi szükségleteit, a nevelést és az oktatást biztosító intézmények megfelelő szerkezetét, a nevelés, az oktatás céljainak tervszerű és intézményes megvalósításának szükségletét, a nevelési és az oktatási folyamatban résztvevők aktivitása és szakmai színvonalának állandó emelésének követelményét, materiális-technikai feltételeik javítását. Az alapvető feladatoknak meg kell hogy feleljen a nevelési-oktatási rendszer fejlesztésének a szintje és dinamikája.

A szocialista nevelési-oktatási rendszer az ember felkészítését szélesebb általánosan művelő és olyan alkotó, differenciált és intellektuálisan igényes munkatevékenységgel összekapcsolt alapokra építi, amely munkatevékenység lehetővé teszi az ifjú ember számára érdeklődésének tudatos fejlesztését, a pályaválasztást, annak a konfrontációját, összehangolását egyéni képességeivel.

Az emberi szükségletek a társadalmi gyakorlatnak, a társadalom fejlődési tendenciáinak, így az embernek az életre és a fejlett társadalomban végbemenő munkára való felkészítésének fő kritériumai. A népgazdaság szerkezetének változása a Csehszlovák Népköztársaságban, a beállítottság a tudomány

és a technika egyre bonyolultabb és igényesebb alkalmazására, meg fogja követelni már az egyszerű munkásoktól *szakmai képzettségük lényeges emelését* s a minőségi és mennyiségi növekedés meg kell hogy feleljen a társadalom fejlődésére vonatkozó prognózisnak. A társadalmi fejlődés alapvető tendenciái, következményei tükröződnek a nevelési-oktatási rendszer minden fokozatának tartalmában és szerkezetében, kezdve az óvodától egészen a felnőttek nevelésének és művelődésének rendszeréig. A szocialista nevelés-oktatás teljes rendszerének felépítése a társadalom folyamatos fejlődésének perspektívájával összhangban folyik.

A forradalmi intézkedésekben a cikk írója szerint különösen élesen rajzolódnak ki egyes jellegzetes, a minőségi változások jellegét, lényegét meghatározó vonások:

- következetesen felhasználják valamennyi tudományos ismeretet a társadalomnak a személyiség fejlődésére gyakorolt serkentő hatásáról, valamint a gyerekek és az ifjúság fejlődésének gyorsulására és az ember aktív korának meghosszabítására vonatkozó kutatások eredményeit;

- elmélyül a nevelés-oktatás egysége az összes nevelési-oktatási intézményben, ami megteremti a nevelés ösztársadalmi rendszere építésének feltételeit;

- fokozatosan biztosítják az általános, teljes középiskolai oktatásra való perspektivikus átmenet feltételeit;

- javul a nevelési-oktatási rendszer minden fokán és típusában az egymásraépülés és a kapcsolat a társadalmi gyakorlattal;

- különös figyelmet fordítanak a munkásosztály ifjú nemzedékének felkészítésére;

- növekszik a nevelési-oktatási rendszer valamennyi részének dinamizmusa és mobilitása, ami lehetővé teszi az új tudományos-technikai ismeretek és társadalmi igények figyelembevételét a nevelés és az oktatás tartalmában és folyamatában;

- elmélyül a törekvés, hogy jobban előzze meg a nevelés és az oktatás a népgazdaság és a kultúra feltételezett fejlődését. A prognosztikus aspektusok egyre hatékonyabban érvényesülnek a nevelési-oktatási rendszer irányításában, valamint a szocialista ember nevelésére és oktatására vonatkozó kísérletekben.

Ezek a tendenciák a baráti szocialista országokban közősek. Megvalósításuk sikeresen halad előre, miközben a szocialista országok kölcsönös segítése és együttműködése ezen a területen is a fejlődés haladó jellegének, az iskolának a fejlett szocialista társadalom felépítésének gyakorlatával való szorosabb kapcsolatának fontos tényezője.

A Szlovák Tudományos Akadémia az állami terv VIII–5–3 számú főfeladatának keretében empirikusan és részben kísérletileg vizsgálta a fenti aspektusokat különös tekintettel az alábbi problémakörökre:

- az *oktatás hatékonyságának fokozása* tekintettel a társadalmi gyakorlat perspektivikus szükségleteire (különösen a matematikában és az alapiskolai nyelvi képzésben);

- a *gyerekek és az ifjúság érdeklődési tevékenységének fejlesztése* az iskolában és az úttörőszervezetben a szocialista személyiség fejlődésének szempontjából – különös tekintettel a perspektivikus társadalmi szükségletekre;

- a *munkára nevelés*, a politechnikai oktatás és a szakmai orientáció tekintettel az ember felkészítésére az életre és a fejlett szocialista társadalomban való munkára;

- a *nevelés az élőkönyezet alakításában és védelmében való aktív együttműködésre* különös tekintettel annak természeti összetevőjére, mint a minden oldalúan fejlett szocialista személyiség formálásának részére.

Ami a *szakmai orientációt* érinti, az fontos részét alkotja a munkára nevelésnek és az általános képzés politechnizálására épül. Abból a tapasztalatból indul ki, hogy a munkaerőforrások a felnőtt lakosság körében gyakorlatilag kimerülnek és azokat a felnövekvő nemzedék soraiból kell pótolni. Egyértelműen meg lehet állapítani, hogy az *ifjúság munkás pályára való orientálásának ma különös jelentősége van*. A középfokú szakmunkásképző iskolák a középiskolák rendszerének kulcsrészévé válnak és szerepük a csehszlovák iskolarendszerben ma már egyértékű a többi iskolatípuséval, a gimnáziumokkal és a középfokú szakiskolákkal. A kvalifikált munkások általános és szakmai oktatása színvonalának emelése a csehszlovák népgazdaság elsődleges szükséglete.

Az iskolarendszer valamennyi részének nyíltsága a demokratizálódás magasabb fokának a ki-
fejezése, mert a leghatékonyabban biztosítja az ember felkészítését a társadalmi érvényesülésre

A szakmai orientációnak hosszan tartó, távlati jellege van. Olyan folyamat, amelyben az iskola – együttműködve a családdal, az üzemekkel, az ifjúsági, társadalmi szervezetekkel, a pályaválasztási tanácsadó intézményekkel – *tervszerűen készíti fel a tanulókat a pályaválasztásra*. A munkás pályákra való orientáció az egyes tanulók személyiségének alapos ismeretére, önismeretükre és önértékelésükre támaszkodik, s a társadalom objektív szükségleteiből indul ki. Külön is hangsúlyozni kell, hogy a szakmai orientáció a tanulóra nevelően hat, midőn megkönnyíti számára a döntési folyamatot s a pályaválasztás optimalizálására irányul.

A fentiekben említett kutatási területekkel kapcsolatban a cikk írója ismerteti néhány kiindulópontot, eredményt és előzetes ajánlást. A kutatási eredmények azt mutatják, hogy a társadalmi igények sokkal hatékonyabb kielégítésére konkrét lehetőségek vannak. Az érintett problémakör szociálpedagógiai kutatásai eredményesen járulnak hozzá az iskola kapcsolatának a társadalmi gyakorlattal való megerősítéséhez – ez pedig a szocialista személyiség formálásának fontos tényezője.

*

Az ismertetett cikkek kutatási eredményei érvényesülnek az iskolarendszer tartalmi megváltoztatására irányuló új dokumentumokban. A gimnáziumi nevelés-oktatás új koncepcióját *Emil Stračár* ismerteti, *A nevelés és az oktatás koncepciója a gimnáziumban és annak kísérlete* (1. szám, 20–35. o.) című cikkében, amely az új gimnáziumi kísérleti óraterv, tantervek és nevelési terv kipróbálásának az eredményeit, tanulságait foglalja össze. Bevezetőben abból indul ki, hogy a gimnázium, mint szocialista jellegű, középfokú, általánosan művelő politechnikai iskola, részt vesz a felnövekvő nemzedék mindenoldalú és harmonikus fejlődésének biztosításában. Figyelembe veszi és kielégíti a lakosság egy részének azt az érdeklődését, hogy olyan teljes középfokú műveltséghez jusson, amely nemcsak a felsőfokú tanulmányokra készít fel, hanem lehetővé teszi a munkába állást, a pályaválasztást is. Napjainkban a gimnázium meghatározó jegyeként előtérbe lép *általánosan művelő politechnikai jellege*, amely a gimnáziumi műveltség új minőségének, valamint az étellel és a szocialista építés gyakorlatával való kapcsolatának feltétele.

A gimnázium mindkét funkciójának a megalapozottságát a szocialista társadalom mindennapos és perspektivikus szükségleteivel lehet indokolni – ezek a szükségletek nemcsak a társadalomtudományok és a természettudományok terén jártas, hanem mindenekelőtt technikailag is tájékozott, a munkásosztályal szoros kapcsolatban álló intelligencia állandó növekedését kívánják meg. Egyes tudományos és technikai szakmák fejlesztéséhez, valamint egyes termelési és társadalmi folyamatok irányításához elengedhetetlen olyan *széleskörű általánosan politechnikai műveltség elsajátítása*, amelyet optimális minőségben éppen a gimnáziumoknak kell nyújtaniuk.

A termelési szféra követelményei között a dolgozó képezésével szemben, a várt gyors fejlődéssel összhangban, előtérbe kerül annak a képességnek a fejlesztése, hogy a modern termelés változó technikai és technológiai feltételeihez alkalmazkodni tudjon, rugalmasan be tudjon kapcsolódni a társadalmi gyakorlat különböző területeibe.

A gimnáziumi nevelés-oktatás koncepciójában és mindkét funkciójának biztosításában elengedhetetlenül érvényesülnek az alábbi meghatározó kritériumok:

- a) a műveltség tartalmának differenciáltsága tekintettel a felsőfokú intézményekben való tanulásra;
- b) a társadalmi gyakorlat, különösen a termelés jelenlegi és perspektivikus formáinak növekedő sokoldalúsága és igényessége;
- c) a felnövekvő nemzedék egyéni érdeklődésének és megnyilvánuló képességeinek természetes sokoldalúsága.

A gimnázium társadalmi funkciójának, valamint két feladatának szempontjából a megoldás elkerülhetetlen kiindulópontja a gimnáziumi tanulás új tartalmi, a modern középfokú műveltség három alapvető területét (az általánosan művelő, a politechnikai és a szakmai területet) egyesítő struktúrája.

A gimnázium átszervezésében fontos probléma volt az új kísérleti óraterv és a gimnázium egyes *tantárgyai tanterveinek a kidolgozása* és igazolása. A kísérleti tantervi javaslatokat a pozsonyi Pedagógiai Kutató Intézet szakmai bizottságai készítették el. A kísérleti tantervek alapján nekiláttak az alábbi feladatok megoldásához: A gimnázium egyes tantárgyaiban a *kísérleti tanítási szövegek koncepciója, készítése és kipróbálása*. A kísérleti tanítási szövegek kialakításánál fontos szempontnak tekintették a *sikerős önálló tanulás* biztosítását. A kísérleti szövegek és tankönyvek új struktúrájának a kidolgozásánál megvizsgálták a programozott, a problémamegoldó és képességfejlesztő oktatás és tanulás eredményeinek felhasználási lehetőségeit az oktatási folyamat irányításában.

A műveltség új minőségi jegyeivel összhangban, a fejlett szocialista társadalom feltételei (annak produktivitása, aktivitása, dinamizmusa, tudatossága) között, az alapvető probléma további megoldásánál elkerülhetetlennek mutatkozott – az oktatási folyamat irányítása általános elméletének új eredményei alapján – meghatározni az egyes tantárgyak oktatási folyamatában a műveltség tartalmának megvalósításához szükséges elméleti kiindulópontokat és stratégiákat, különös tekintettel a tantárgyak belső struktúrájának jellegzetes jegyeire, mint a művelődés tartalom-folyamat kapcsolata megvalósításának meghatározó tényezőjére. Az egyes tantárgyak – esetenként egyes tantárgycsoportok – tartalmi profiljának sajátosságaiából kiindulva elméletileg meghatározni a műveltség tartalmi fejlesztése forrásainak, logikai útjainak, módszereinek, forrásainak és eszközeinek az együttesét, tekintettel:

- a) a tartalom és az oktatási folyamat informatív funkciójára;
- b) egyes fázisaira (az új információk, ismeretek, jártasságok és ügyességek hozzáférhetővé tétele, megzilárdítása, elmélyítése és ellenőrzése);
- c) beépítésük a didaktikai rendszerbe;
- d) lehetséges belső kapcsolataik körülhatárolása az egyes tantárgyakban folyó oktatás és tanulás feltételei között.

Az új gimnáziumi műveltségi modell kísérleti kipróbálásának alapos előkészítésekor elkerülhetetlennek látszott kidolgozni a *tanítási folyamat* dialektikus-materialista felfogása alapján *eredményes irányításának modelleit*. A műveltség tartalmának – mint az egyenrangú tények homogén együttesének, tömegének, vagy az emlékezetbeli tanulás tárgyának – hagyományos felfogásával szemben kialakult a műveltség tartalmának haladó felfogása: az elemek belsőleg (didaktikai és ismeretelméleti szempontból) differenciált szerkezete (tények, kapcsolatok, műveletek), amelyeknek különböző (elsődleges vagy másodlagos) jelentősége van az ismertek struktúrájának a felépítésénél és a tanulók sokoldalú intellektuális fejlődésében. A tartalom-folyamat kapcsolatának kidolgozása az egyes tantárgyak tartalmi szerkezetének alapvető építő elemeire, a *tematikus egységekre* épül. A műveltség tartalmának tematikus koncentrációja (tematikus egységekben, témákban és témakörökben) a tartalmi rendszer (didaktikai rendszer) és a tanítási folyamat irányítási rendszere modellezésének alapja. A műveltség tartalmára és az oktatás folyamatára vonatkozó általános érvényű felfogásokat a kölcsönös visszacsatolási kapcsolat (mindenoldalú és részleges, absztrakt és konkrét) viszonyának szempontjából alkalmazni lehet az egyes tantárgyak oktatási folyamata irányítása konkrét modelleinek a kidolgozásánál is.

Ugyancsak átgondolták a következőket politechnizálás érvényesítését. Ennek érdekében egybevetették az oktatás jelenlegi tartalmát és folyamatát a politechnizálás elve érvényesítésének alapvető követelményeivel és kritériumaival a természettudományos és a társadalomtudományos tantárgyakban. Módosították a tantárgyak tartalmát a politechnizálás elvének szempontjából és kidolgozták a javaslatot a megfelelő formáknak, módszereknek és eszközöknek az együttesére, amely biztosítja a politechnizálás megvalósítását az oktatási folyamatban.

Átértékelték a *termelés alapjainak* koncepcióját és tartalmát. A termelés alapjai tudományos oldalának tisztázásával párhuzamosan meghatározták, megindokolták és a gyakorlatban kipróbálták a munkaszokások gyakorlati elsajátításának lehetőségeit, formáit és módszereit különösen az egyszerű termelési tevékenységek területén.

Megvizsgálták és a kísérleti iskolákban átmenetileg kipróbálták a gimnáziumi tanulók elméleti-gyakorlati felkészítése biztosításának az útjait és eszközeit a *társadalmi termelés választott, alapvető ágazataiban* (géptan, elektrotechnika, építészet, bányászat, kohászat, kémia), illetve a termelés és a számítástechnika gazdaságosságának és szervezésének területén a főiskolai tanulás választott irányára, valamint a kiválasztott tevékenységek és funkciók eredményes elvégzésének felkészítésére való tekintettel és a társadalmi termelés figyelemmel kísért ágazataiban.

A főfeladat megvalósításának fontos része volt a *Kommunista nevelés programja a gimnáziumokban* című dokumentum kidolgozása különös tekintettel a követelmények megvalósíthatóságára és érvényesítésük lehetőségeire a nevelési-oktatási folyamatban, valamint az osztályon kívüli és az iskolán kívüli tevékenységben.

Az új dokumentumok kipróbálása 1979. szeptember 1-én kezdődött a pozsonyi Pedagógiai Kutató Intézet irányításával s az első tapasztalatok összefoglalására előreláthatóan 1980-ban már sor kerül. A kísérleti kipróbálás érinti:

- a gimnáziumi műveltség tartalmának koncepcióját és szerkezetét (a gimnáziumi óratervet),

- az oktatás tartalmi modelleit (a kísérleti tanterveket és az azok alapján kidolgozott didaktikai eszközöket és metodikai anyagokat az egyes tantárgyakban);
- a javaslatot a gimnáziumi tanulók kommunista nevelésének programjára;
- a gimnáziumi műveltség szakmai összetevője bevezetésének funkcionálását és hatékonyságát;
- a végzett gimnáziumi tanulók felkészültségét elsősorban a természettudományos és a technikai irányú főiskolai tanulmányokra és a kvalifikált munkába állást;
- az oktatási folyamat eredményes irányításának modelleit;
- a tanulmányi eredmények ellenőrzésének és értékelésének rendszerét;
- a gimnáziumban folyó nevelési-oktatási munka pszichohigiéniai feltételeit.

*

Az ismertetésekből megállapítható, hogy a szlovák iskolaügy hasonló elvi és gyakorlati problémák megoldásán, azonos elvi megközelítéssel fáradozik mint hazai iskolaügyünk. Több esetben a megoldások is hasonlóak, bár széleskörűen alkalmazkodnak a hazai sajátosságokhoz is. Úgy vélem, hogy a gimnáziumi óratervi koncepció megérdemli a mélyebb elemzést: többek közt elfogadható megoldást talált a második idegen nyelv vonatkozásában is.

Szoboszlay Miklós